

Nr 254.

Av herr **Lindhagen**, om *avskaffandet av ordensväsendet m. m.*

Vid 1927 års riksdag förelåg fråga om ordensväsendets avskaffande, väckt genom en motion nr 190 i första kammaren. I denna hemställdes om målets vinnande genom grundlagsbestämmelser. Konstitutionsutskottet hemställde med 12 röster mot 8 om en skrivelse i motionens syfte. Detta utlåtande bifölls i andra kammaren med 115 röster mot 61, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta. I första kammaren avslogs åter utskottets hemställan med 68 röster mot 50, vadan frågan för den gången ånyo förfallit.

I anledning av denna utgång interPELLERADE häradsHÖVDDING ÅKERMAN statsministern med samma förfrågan, som år 1913 av mig riktats till dåvarande statsminister Staaff. Till svar å interpellationen lämnade statsminister Ekman det svar, som finnes bifogat denna motion.

Då frågan upptogs förra riksdagen, ansågos utsikter föreligga, att kamrarna skulle kunna ena sig om ett avskaffande av ordensväsendet. I första kammaren hade nämligen socialdemokraterna och de frisinnade majoritet, och år 1920 hade i den kammaren de frisinnade med nuvarande statsministern och försvarsministern i spetsen motionerat kraftigt mot ordensväsendet. Emellertid inträffade oväntat och oförklarligt, att de frisinnade röstade i andra kammaren för motionen, men i första kammaren med undantag av två ledamöter emot densamma. Det upplystes under hand, att de frisinnades i första kammaren nämnda omslag från år 1920 varit organiserat. De fyra frisinnade statsråd, som tillika voro ledamöter i kammaren, avhöllo sig från att delta i omröstningen. I följd av dessa skickelser blev utgången den ovannämnda.

Det finnes knappast anledning antaga, att denna märkliga schism mellan de frisinnade i första och andra kammaren skall vid denna riksdag kunna hävas. Saken bör emellertid enligt min uppfattning återkomma just nu av flera skäl.

Om reformen skall kunna genomföras i rimlig tid, måste en grundlagsändring beslutas detta år. Vidare erbjuder denna fråga ett påtagligt bidrag till min vid riksdagen framförda exemplsamling på ärenden, som ådagalägga karaktärsdaningens betydelse även såsom en politisk angelägenhet. Slutligen böra de olika ställningstagandena i detta spörsmål vara i sin mån vägledande jämväl för valrörelsen.

I interpellationssvaret frånträdde statsministern sin uppfattning från 1920 samt framförde istället såsom definitiv lösning en minskning i antalet

ordensförlänningar. Han meddelade dock, att ordensmyndigheterna anmodats inkomma med förslag i sådant syfte. Detta lär numera avgivits och utmynnat i en hemställan att ensamma få övertaga omsorgen om ordnarnas utdelande. En dylik ordning lärer regeringen ansett sig ej kunna godtaga. Den har enligt min sagesman ansett tryggare, att ämbetsverkens chefer och i sista hand statsråden utövade en kontroll över ordensfördelningarna. En sådan kontroll är emellertid ej vederbörande tillagd i någon författning. Därför hade i fjolårets motion alternativt yrkats, att riksdagen ville för sin del förklara, att den av chefer för statens ämbetsverk, departementschefer och statsrådsberedningen nu företagna beredning av ordensutnämningar bör såsom stridande mot grundlagen upphöra samt från Kungl. Maj:t begära ett förståndigande till vederbörande i sådant syfte. Någon klarhet om frågans nuvarande läge bör anses av förhållandena påkallad.

Det antyddes också av statsministern i hans interpellationssvar, att olika meningar rådde inom regeringen. Det skulle då vara önskligt, att ärendet genom riksdagens försorg drogs under regeringens prövning, så att vederbörande medlemmar av statsrådet bleve i tillfälle att till protokollet redogöra för sina olika uppfattningar, helst sådana uppriktiga råd enligt konstitutionsutskottets försäkran förra året i anledning av en annan av mig väckt motion alltid lära av våra statsråd jämlikt grundlagens bud avgivas till statsrådsprotokollet.

Beträffande frågans sakliga innebörd hänvisas till min utförliga motion vid 1927 års riksdag samt konstitutionsutskottets utlåtande, de ingående debatterna i kamrarna samt diskussionen i första kammaren med anledning av interpellationssvaret. Till detta må endast läggas ett par erinringar.

Ordensväsendets anhängare bland allmänheten, i pressen och annorstädes synas ofta vara behäftade med den egendomliga uppfattningen, att förkastandet av ordensväsendet bottnar i någon slags religiös åskådning, som skamfilas, om en bekännare någonsin tillåtit sig att komma i kontakt med en sådan omoralisk institution. Även statsministern sökte under diskussionen om interpellationssvaret aggressivt en betäckning bakom en dylik villfarelse.

Denna partipolitiska trafik bör en gång för alla avvisas. Att mottaga en orden och även begagna den och på samma gång önska ordensväsendets avskaffande är en mycket mänsklig och av en mängd människor praktiserad ståndpunkt. Särskilt gäller detta för ämbetsmän och vederlikar, som få sina ordnar i matematisk tidsföljd. En vägran väcker oftast agg bland kamraterna, ovilja från överordnade och äventyr av mörknande befordringsutsikter. Då andra sidan en ordensfördelning inom de högre samhällslagren betraktas såsom en synnerlig utmärkelse och ett trappsteg till högre socialt anseende, är det förklarligt, att en mängd människor begagna sig av dessa möjligheter trots att de genomskåda ihålligheten. Världen vill ju bedragas, och då blir den det också. Ordensväsendet är faktiskt en officiell institu-

tion, och Geijers sats »respekt för gällande lag och öppen rätt att fordra en annan» är en god levnadsregel. Statsministern själv visade i sitt interpellationsvar en sådan vördnad till och med för ordensstatuterna, att han märkligt nog knappast trodde, att konungamaktens självtagna personliga rätt att utfärda dessa statuter och till och med föreskriva, att de ej finge ändras, möjligen icke skulle kunna tillrättaläggas ens av grundlagarna. Bland annat märkligt vid ordensfrågans behandling förra året var även, att ordensinnehavare med den frisinnade förste vice talmannen i andra kammaren i spetsen yrkade ordensväsendets upphävande, under det att gamla liberala ordensvägrare motsatte sig detta upphävande.

Min andra erinran gäller statsministerns program, att lösningen bör bestå i minskning av ordnarnas utdelning. Detta kan, så vitt jag förstår, icke betecknas såsom något framsteg. Ordna äro ett klassmärke, en lockelse för ytlig fäfänglighet och en ärtflig belastning från de gamla tiderna, då monarkerna nödgades genom prakt och utmärkelser bedära undersåtarna och särskilt sin närmaste omgivning för att stödja sitt välde och hålla folket i styr. En minskning i ordensutdelningen betyder blott en skärpning i klassmärket och vållar, att de sålunda godtyckligt utsedde privilegierade framstå oförtjänt såsom mycket märkvärdigare än de äro. Rätta beskaffenheten av ordensväsendet belyses bäst därav, att enligt ordenstatuterna vissa personer genom födseln bliva innehavare av de högsta ordens-tecknen.

Bibehålles ordensväsendet givas endast två rimliga utvägar ur detsamma. Engelsmännen hava ordnar, men lära ej utdela dem annat än i högst sällsynta undantagsfall. En utväg är således att, liksom redan skett med adelskapet, ej utdela dem. Den andra är att liksom vissa personer redan födas till bland annat Serafimerorden låta även landets övriga innebyggare erhålla den i vaggan. Det är ganska förtjänstfullt att låta sig födas till denna jämmerdal och detta ju mer man födes till dåliga villkor. Den sistnämnda lösningen innefattar en tröst för alla i lidandet och ett makalöst broderskap, som borde tilltala varje vänsterhjärta.

Lämpligaste platsen för det ifrågasatta stadgandet för upphävande av ordensväsendet synes vara 37 § regeringsformen. Denna paragraf upptager nu en rätt för konungen att upphöja män i adligt stånd samt tilldela adelsmän friherrlig och friherrar grevlig värdighet. Dessa utmärkelser ha numera i praxis upphört att tillämpas. Denna praxis bör någon gång leda till stadgandets utmönstring ur grundlagen. Ett lämpligt tillfälle därtill erbjudes genom införandet i 37 § av ett stadgande om förbud för ordensväsende, mot vilket förbud dessutom skulle olämpligt kontrastera bibehållandet i samma paragraf av rätten att tilldela adliga rättigheter.

Det förtjänar erinras, att den nu föreslagna omgestaltningen av 37 § regeringsformen endast betyder fullföljandet på ytterligare en punkt av likställighet mellan man och kvinna. Ordna och adliga värdigheter kunna

nämligen ej tilldelas kvinnor, och de böra följaktligen hädanefter ej heller kunna tilldelas män.

Man kan låta adelskapet helt utgå ur paragrafen eller också omvandla det till ett förbud mot adliga värdigheters tilldelande. Den senare utvägen är måhända formellt elegantare såsom en lämplig sammanställning med förbudet mot ordnar.

Det hemställes alltså,

att riksdagen ville för sin del besluta, att 37 § regeringsformen må erhålla följande förändrade lydelse: »*Konungen må icke utdela ordnar eller adliga värdigheter*», i följd varav ock förbudet för regent enligt 39 § i regeringsformen att utdela riddarevärdighet bortfaller.

Stockholm den 20 februari 1928.

Carl Lindhagen.

Bilaga.

Statsminister Ekmans svar i första kammaren den 10 juni 1927 å interpellation om ordensväsendets avskaffande.

Herr A. Åkerman har erhållit kammarens tillstånd att till mig få framställa följande fråga:

»Anser regeringen, att ordensväsendet är ägnat att hos landets ämbetsmän och övriga framskjutna medborgare främja ett demokratiskt sinnelag och verkliga karaktärsegenskaper, eller håller ej regeringen snarare före, att omförmälda vid sidan av grundlagarna uppkomna institution bör väsentligen avskaffas, och kan något intresse från regeringens sida påräknas för denna angelägenhet?»

Som av ovanstående framgår, sönderfaller det av interpellanten framställda spørsmålet i två delar. Den första av dessa gäller huruvida enligt regeringens åsikt ordensväsendet är ägnat att hos de personer eller kategorier, som därav beröras, främja »demokratiskt sinnelag och verkliga karaktärsegenskaper». Och den andra delen ger uttryck åt interpellantens undran, huruvida regeringen äger något intresse för att söka »väsentligen avskaffa» utmärkelser av denna art.

Mitt svar på det första ledet av interpellationen gives med ett uttryckligt: Nej! Att ordnar skulle ur demokratiska synpunkter vara ett lämpligt uppfostringsmedel har jag aldrig funnit någon på allvar ifrågasätta. En ordensdekoration kan utgöra ett yttre kännetecken på: en långvarig, god eller åtminstone anmärkningsfri tjänstemannagärning, en erkännans-

värd medborgerlig insats, givmildhet eller hjälpsamhet — särskilt beträffande allmännyttiga ändamål — och en därmed parad, mera avsevärd donationsförmåga eller på något än mindre märkligt, till exempel på ett av slumpen skapat tillfälle att få ungås med vid ordensutdelningar inflytelserika personer m. m. dylikt. Benägenheten att ur något av dessa fall här leda ett i högre grad utvecklade folkligt sinnelag eller någon särskilt framträdande karaktärsegenskap, exempelvis osjälviskhet torde väl icke på något håll kunna iakttagas.

Beträffande regeringens intresse för ett eventuellt avskaffande av ordensväsendet torde det vara så väl interpellanten som denna kammare i övrigt bekant, att enskilda medlemmar av regeringen i deras egenskap av riksdagsmän förut givit bestämda uttryck åt sin anslutning till ett dylikt önskemål. Någon ändring i denna deras uppfattning föreligger för visso icke. En enhetlig mening inom regeringen i sådan riktning existerar dock ej. Såväl den uppfattningen att ordensväsendets fördelar uppväga dess nackdelar såsom en därutinnan motsatt åsikt äro inom regeringen representerade. Vilket ju kan vara ganska naturligt rörande en fråga, som, om också enligt min mening långt ifrån oviktig, dock ju aldrig varit och ju ej heller torde kunna bli partibildande eller eljest äga betydelse för sammanhållningen inom en regering.

Vid behandlingen av detta ärende träder emellertid genast i förgrunden de olika statsmakternas säregna ställning och ganska oklara inbördes förhållande till ordensväsendet, sådant detta framträtt och utvecklats i vårt land. Någon av riksdagen antagen lagstiftning med angivande av normer för verksamheten förefinnes icke. Och i gällande statuter för Serafimer-, Svärds-, Nordstjärne- och Vasaordnarna uttalas uttryckligt, att »Ej må Konungen hava makt att upphäva eller avskaffa dessa ordnar». Det kan därför vara tveksamt, på vilket sätt ett av interpellanten förutsatt, eventuellt intresse att »väsentligen» avveckla ordensväsendet lämpligast skulle komma till uttryck.

Den närmast till hands liggande, måhända minst störande men ändå ganska effektiva åtgärden torde vara — vad för övrigt hela den nuvarande regeringen enat sig om — att söka i avsevärd grad begränsa antalet ordensutdelningar. Så har också under senaste året skett. Medan de åren 1924, 1925 och 1926 under dåvarande regeringars medverkan tillkomna ordensutnämningarnas antal växte och uppgingo till respektive 776, 881 och 894 — i vilken sistnämnda siffra ingå 69 fall, framförda av den nuvarande regeringen — har under tiden 7 juni 1926—6 juni 1927, alltså från dagen för den nuvarande regeringens tillträde och därefter i följd under en tidrymd av jämt ett år, antalet på nyssnämnda sätt förberedda ordensutnämningar stannat vid 584, eller omkring en tredjedel mindre än under vart och ett av ovannämnda tidigare år. En på dylikt sätt efter hand mera begränsad ordensutdelning skulle antagligen jämväl samtidigt kunna undgå flertalet av de, individuellt sett mest i ögonen fallande inkonsekvenserna i grunderna för denna metod att utmärka och prissätta därav träffade människors medborgerliga värde.

Till underlättande av en fortsatt tillämpning av detta betraktelsesätt har man också från ordensmyndigheternas sida angivit sig vara villig att taga under övervägande, huruvida viss justering av principerna för ordensutdelning kunde befinnas erforderlig och lämplig. Till vilket resultat detta övervägande kan leda, därom är det mig dock icke möjligt att för närvarande uttala något omdöme.

